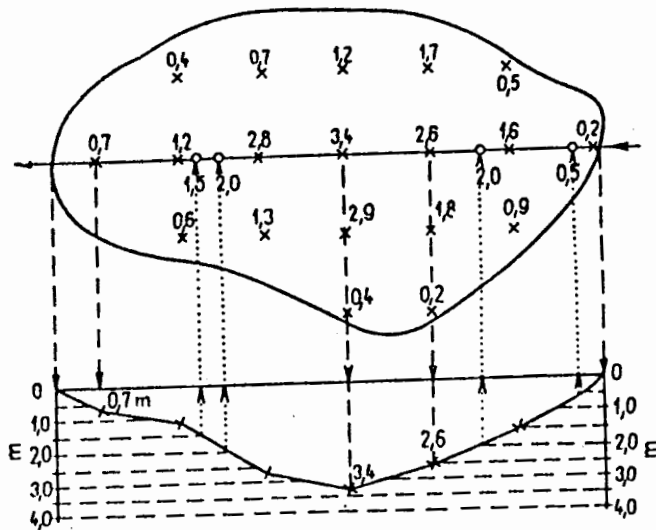

Ad b) Stojaté vody

Hloubka, plocha, objem

– jako u tekoucích vod (známá data – povodí Moravy, případně jiné)

www.pmo.cz popř. jiné

Měření objemu malých vodních nádrží

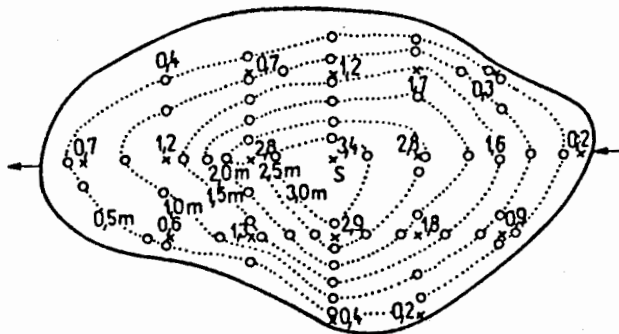
Tůň – bathymetrická mapa - hloubkové profily dna, spojnice – isobaty. Plochy mezi nimi (planimetr, čtverečkování aj.)

$$V = h/3 (a_1 + a_2) + \sqrt{a_1 \cdot a_2} \quad (\text{m}^3)$$

V ... hledaný objem

h ... vzdálenost mezi horní a dolní isobatou (m)

a₁, a₂ ... velikost plochy omezené horní, resp. dolní isobatou (m²)

Morfometrické charakteristiky nádrže

Rozměry (délka a šířka), tvar a hloubka nádrže (viz předchozí veličiny)

Charakter dna, porosty vodních a bahenních rostlin

Erozní znaky, popis břehu, vegetace

Expozice vodní plochy – zastínění, oslunění

Klasifikace prostředí sladkovodních nádrží *letní stagnace*

bentál (dno)

**litorál (příbřežní
pásmo dna)**

eulitorál (do 7 m)
*rákos, submerzní
vegetace*

sublitorál (do 12 m)
*usazené schránky
měkkýšů*

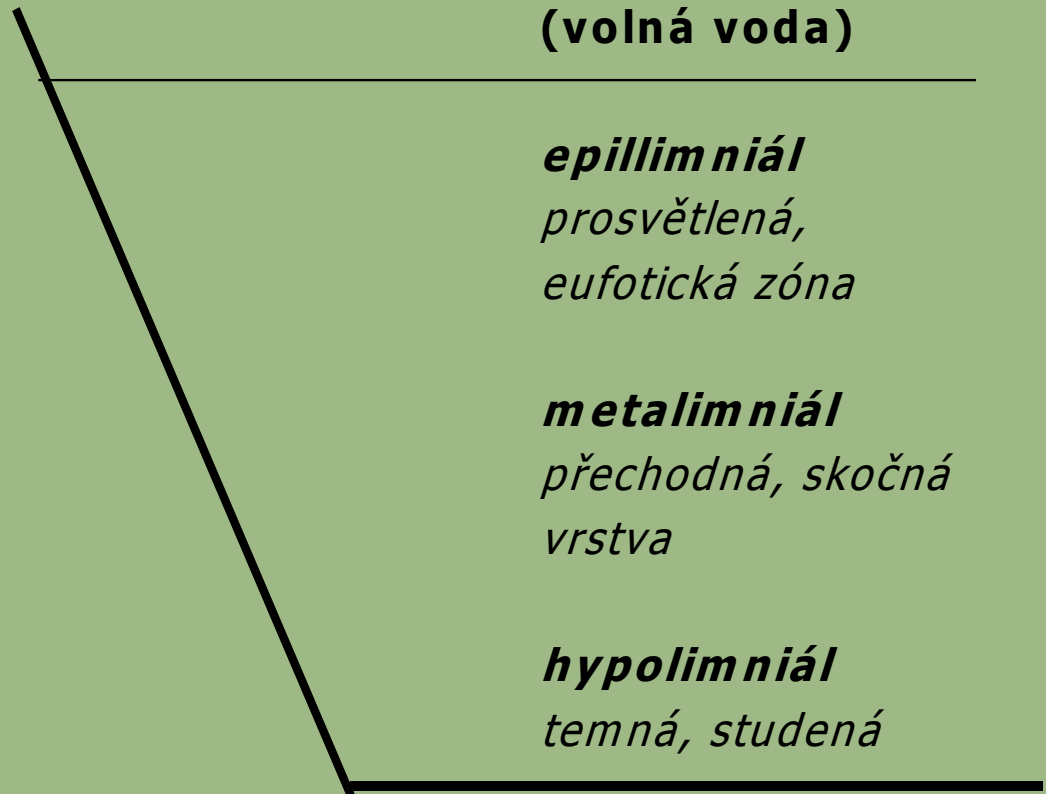
profundál (dno)

**pelagiál
(volná voda)**

epilimniál
*prosvětlená,
eufotická zóna*

metalimniál
*přechodná, skočná
vrstva*

hypolimniál
temná, studená

Fyzikální vlastnosti vody

teplota

barva

průhlednost

tlak

hustota

viskozita

povrchové napětí

pach

Z fyzikálních vlastností vody řadíme mezi nejdůležitější **teplotu**, barvu a **průhlednost** (viz tekoucí vody)

Cyklus stratifikace sladkovodních nádrží

léto – po jarním promíchání vrstev se zahřeje horní vrstva a přestane vertikální proudění, probíhá pouze horizontální = **letní stagnace**, navrchu je teplý epilimniál, pod ním studený hypolimniál, mezi nimi **skočná vrstva** = vrstva s rychle se měnící teplotou odpovídá metalimniálu

podzim – teplota epilimniálu klesá, při teplotě vody 4°C dochází k úplnému promíchání vrstev (okysličení, promíchání živin)

zima – při dalším ochlazování dojde k obrácenému zvrstvení, vrchní vrstva je nejchladnější

jaro – po roztátí ledu a teplotě vody 4°C dojde opět k promíchání profilu – vertikální proudění

Průhlednost vody

ovlivněna **rozpuštěnými látkami a zákalem** (rozptýlenými částicemi); je důležité, zda je zákal anorganický (jílovité částice) či vegetační (bakterioplankton, fytoplankton a organický detrit)
rozdílná pro různé typy toků a nádrží, u oligotrofních vod činí 15-20 m, v eutrofních vodách je do 3-5 m; větší je v zimě, kdy je méně fytoplanktonu

Barva vody

čistá voda je v silné vrstvě modrá, rozpuštěné látky ji mění na zelenou až hnědou

organismy způsobují tzv. **organogenní zbarvení** vody buď ve formě vegetačního zákalu či ve formě tzv. **vodních květů** = planktonní sinice, zejména z rodů *Aphanizomenon*, *Anabaena*, *Microcystis* jejichž kolonie se shromažďují u hladiny a vytvářejí nápadné povlaky, je do určité míry žádoucí v hospodářských rybnících (potrava), naopak nežádoucí v údolních nádržích (eutrofizace vod)

Chemické vlastnosti vody

Při posuzování chemických vlastností vody hodnotíme obsah různých kationtů a aniontů (N- a K-i. – eutrofizace), obsah kyslíku, oxidu uhličitého a dalších organických látek (saprobity).

Z kationtů obsažených ve vodách jsou to především ionty vodíkové H^+ (pH), kationty sodíkové Na^+ a draslíkové K^+ , tyto ionty se do vody dostávají vyluhováním z půdy. Hlavním zdrojem vápníkových kationtů Ca^{2+} jsou vápence a sádrovce. Kationty vápníku a hořčíku utvářejí uhličitanovou tvrdost vody. Z aniontů jsou důležité hydrogenuhličitanové anionty, které ovlivňují reakci vody a vytvářejí její alkalitu. Dále se zde vyskytují anionty chloridové Cl^- , síranové SO_4^{2-} , dusičnanové NO_3^- . Zvýšený obsah dusičnanových a fosforečnanových aniontů způsobuje zemědělská výroba

Reakce vody - pH

Kyslík O_2

Dusík N

Vápník Ca

Křemík Si

ChSK

BSK5

Oxid uhličitý CO_2

Fosfor P

Železo Fe

Síra S

(Úkol: Případné chemické charakteristiky vody – Jedovnice)

Chemický kufřík

Antropogenní acidifikace vod

Toxicita vod

pH reakce vody

podmíněna koncentrací vodíkových iontů, v přirozených vodách dáno rovnováhou mezi kyselinou uhličitou a jejími solemi; mořská voda je poměrně stálá – alkalická, cca pH 8,1-8,3; sladká voda má široké rozpětí pH.

dle tolerance k pH můžeme sladkovodní živočichy rozdělit na:

- **euryiontní** = snášejí široké rozpětí pH,
vířník *Brachionus urceolaris* pH 4,5-11,0 (obr.)
ploštěnka *Planaria maculata* pH 4,9-9,2
- **stenoiontní** = vyžadují určité malé rozpětí pH
  - **acidofilní (oligosteniontní)** = vyžadují kyselé vody (pH 3-6,6), např. organismy rašelinných vod
  - **neutrofilní (mezosteniontní)** = vyžadují neutrální vody (pH 6,6-7,0)
  - **alkafilní (polystenoiontní)** = vyžadují alkalické vody (pH 7,0-9,0), např. živočichové krasových vod, nálevník *Bythotrephes longimanus* (pH 7,3-9,0), nálevník *Spirostomum ambiguum* (pH 7,4-7,6).

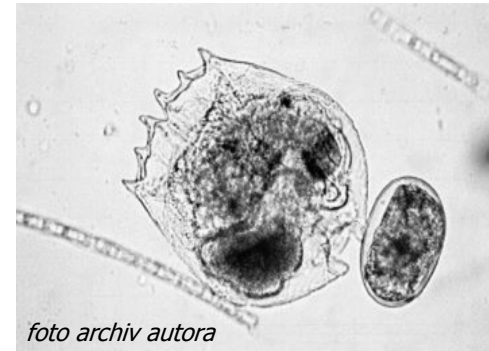

foto archiv autora

Život v rašeliníštích

voda rašeliníšť je kyselá s vysokým obsahem huminových látek, vysoký obsah CO_2 , pH 3,5-5,5;

slatiny = vznikají zazemněním jezer a jiných nádrží, jsou zásobeny spodní vodou; **vrchoviště** = zásobeny srážkovou vodou

tyrfobionti = vázáni výlučně na rašeliníště, např. kořenonožci, vířníci, chrostík *Neuronia ruficrus*...

tyrfofilní organismy = mohou se vyskytovat i na jiných biotopech

Mezi tyrfobiontní organismy patří i larvy vážky *Leucorrhinia dubia*.
Vlevo dospělec.

Eutrofizace vod

Trofie – stav dostupnosti živin (?) pro autotrofy (řasy a sinice)

Výsledek: vegetační zákal vody se stanovením podle bioindikátorů nebo laboratorního pokusu (společenstva pakomárů a zooplanktonu - Skandinávie)

Antropogenní eutrofizace – zdroje, význam

Saprobita

Biologická situace vody vyvolaná znečištěními biochemicky rozložitelnými látkami

Saprobni index

Toxicita vod

oligotrofní nádrže

- malá produkce org. hmoty, trofolytická vrstva je obvykle mohutnější než trofogenní, hodně druhů živočichů, nízký však celkový počet jedinců, malá sedimentace

eutrofní nádrže

velká produkce org. hmoty, trofolytická vrstva obvykle méně mocná než trofogenní, velký přísun detritu ke dnu, může vznikat tzv. **gyttja** = hnijící bahno, je snižován obsah kyslíku, málo druhů v obrovských počtech při dostatku potravy, při extrémním nedostatku kyslíku dochází k **anoxii**, kdy vymizí z bentálu i larvy pakomárů a máloštětinatci a přežívají pouze nitěnky, které mají významnou roli při přesunu materiálu

vodní nádrže dystrofního typu

charakteristické vysokým obsahem huminových látek, zbarvujících vodu do žluta a hněda, na horských rašeliništích; jsou chudé na sloučeniny dusíku, fosforu a vápníku, bohaté na humusové látky, nízký obsah minerálních živin omezuje fytoplankton, kyselá reakce a nedostatek kyslíku silně omezují výskyt živočichů, jsou tu především perloočky a různé druhy bičíkovců, živí se vyvločkovými humusovými látkami, humusové látky znemožňují rozvoj bakterií a tím i rozkladný proces

Toxicita vod

Vody s obsahy látek s negativními vlivy na životní pochody
(od změny chování až po smrt)

Vlivy: - letální

- teratogenní
- genotoxické

Akutní (jednorázová) versus chronická (dlouhodobá) toxicita

Standard: střední letální koncentrace LC_{50} (expozice 48 nebo 96 h) –
tj. koncentrace, při které uhynie polovina testovaných živočichů

Tendence: - modelové druhy

- stanovení podle reakce společenstev
- bioakumulátory cizorodých látek - různé

Biologické charakteristiky nádrže

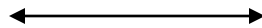
Zastoupení rostlin a živočichů - kvalitativní x kvantitativní metody
(Jedovnice)

Úkol: Vodní rostliny - habitat, determinace – vodní x bahenní – popis břehu, včetně druhových a rozlohových charakteristik porostů rostlin

Úkol: Živočichové ve vodě (plankton – výrazné zastoupení, nekton, bentos.)

Planktonka –
tah horizontální či
vertikální, rychlost.
Tyč (osmičky).
Kvantitativní odběry –
otevřací lahve

Bentoska

Nekton –
pasivní x
(tenata)
aktivní
(zátah.sítě,
agregát,
echolokace)

Bioindikace

Ekologické indikátory – druhy, citlivé k určitému faktoru – signalizují jeho působení (úzká faktorová ekologická valence, malá pohyblivost, dobře zjištělní)

Bioindikátor - organismus se známými požadavky na prostředí. Z jejich reakce lze zpětně usuzovat na vlastnosti prostředí.

Biologické hodnocení čistoty vod (bioindikace tekoucí vody)

Bioindikace - zjišťování stavu nebo změn prostředí pomocí vybraných druhů organismů nebo společenstev.

Vodní makrofyta jako bioindikátory čistoty vod

Vodní živočichové jako bioindikátory čistoty vod

Život v podzemních vodách

podpovrchová voda = všechna voda pod povrchem půdy

puklinová voda = vyplňuje pukliny vzniklé pohyby zemské kůry a prostory vytvořené rozpouštěcí schopností vody

stygál = prostředí podzemních vod; velmi málo světla, pokud vůbec; nízká teplota; malá nebo žádná primární produkce, hlavní zdroj potravy organické látky allochtoního původu

stygion = společenstvo těchto vod, fauna má výrazně reliktní charakter (únik studenomilných stenotermních živočichů do podzemních vod po poslední době ledové)

zcela adaptováni na život v podzemí jsou např. z pražských hlubokých studní Vejdovským popsaná bezkrunýřka slepá, macarát jeskynní, rournatec jeskynní

Život v periodických vodách

periodické (astatické) vody = vodní plochy vzniklé po jarních záplavách, tání sněhu, při vydatných srážkách či vysoké hladině podzemní vody;

jsou osídlovány živočichy s krátkým generačním cyklem, často jde o litorální druhy (perloočky, vířníci, hlístice atd.), z vodních brouků to jsou příkopníci, potočníci a vodošlapové, běžné jsou různé druhy znakoplavek a vodoměrek; druhy jarních periodických vod jsou žábronožka sněžní, listonoh jarní, kteří se líhnou ihned po rozmrznutí periodických tůní; období vyschnutí přetrvávají většinou v diapauze

zvláštními typy periodických vod jsou:

- **dendrotelmy** = v dutinách a rozsochách stromů,
- **fytotelmy** = v úžlabí listů,
- **lithotelmy** = v štěrbinách či puklinách skal; jsou obývány zejména vířníky, hlísticemi, ale i larvami a kuklami pakomárů a pakomárců